

PÉNZES JÁNOS – PÁSZTOR ISTVÁN ZOLTÁN – SZIKSZAI ERZSÉBET

A hazai cigányság lakhatási helyzete a települési roma népességarányok tükrében

ABSZTRAKT

A hazai cigányság lakhatási körülményei jellemzően rosszabbak az országos átlagnál. A cigányság területi szegregálódásának különböző formái miatt a helyzet a nagy arányban roma népességű kistépüléseken a leghátrányosabb. A becslött roma népességarányon alapuló vizsgálatunkban igyekszünk feltárni a lakások jellemzőit és infrastrukturális ellátottságát a települések csoportosításán keresztül.

KULCSSZAVAK: életkörülmények, infrastruktúra, lakások, roma népesség, területi különbségek

A hazai roma lakosság lakhatási helyzetének problémaköre közismertnek tekinthető, ami szorosan összefügg azzal a ténnyel, hogy több területi szinten is megfigyelhető a cigány származású népesség földrajzi elkülönülésének, azaz szegregálódásának a folyamata.¹ A roma népesség jelentős része deprivált és marginalizált helyzetéből fakadóan kedvezőtlen lakhatási körülmények között él.

Tanulmányunkban arra teszünk kísérletet, hogy az elérhető hivatalos adatok alapján a hazai cigányság települési népességarányainak tükrében értékeljük a lakhatáshoz kapcsolódó részletes statisztikai indikátorokat. Átfogó képet kívánunk felvázolni az elkülönített településcsoportokra vonatkozóan.

MÓDSZERTAN, HIPOTÉZIS

A lakhatási szegénység és a szegregálódás problémakörét doktori kutatások és egy 2016-ban lezajlott átfogó terepi vizsgálat (Szilágyi–Pénzes, 2016) során mi is megtapasztaltuk. A felmérést két megyében (Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg) folytattuk le. Ennek alapján megállapítottuk, hogy a vizsgálatba bevont 261 település roma lakosságának 7,3%-a telepszerűen elkülönülve él, míg további 9,1% élesen elkülönülve a településen belül. A településvezetőkkel és roma önkormányzati vezetőkkel folytatott beszélgetések

által is erősödött a gondolat, hogy az egy tömbben, telepszerű körülmények között élők lakhatási feltételei lényegesen rosszabbak. A kutatás során minden települést személyesen is felkerestünk, így megtapasztalhattuk, hogy ott milyen életkörülmények uralkodnak. Emellett esettanulmányok (Fónai–Vital, 2008; L. Ritók et al., 2019) olvasásán keresztül alakult ki bennünk a kutatási kérdés.

Kiinduló hipotézisünk, hogy a romák által nagyobb arányban lakott települések, településrészek lakhatási helyzete a legkritikusabb, rendkívül elmaradott infrastruktúrális viszonyokkal jellemezhető, és csak szerény javulást mutathat fel az ezredforduló után. Elemzésünkkel elsősorban abban kívánunk újat mutatni, hogy az egyes lakhatási mutatókat a roma lakosság arányai alapján kialakított településcsoportokba rendezzük. Ehhez a Központi Statisztikai Hivatal 2001-es és 2011-es népszámlálási, valamint a TeIR (Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer) 1990 utáni településsoros adatait használtuk fel.

Tanulmányunk által átfogó képet kívánunk nyújtani, amelynek legfontosabb hozadéka a generális trendek feltárása, legnagyobb korlátja pedig az, hogy ez a módszer a legrosszabb jellemzőkkel rendelkező falvak, illetve településrészek helyzetének feltárására nem alkalmas.

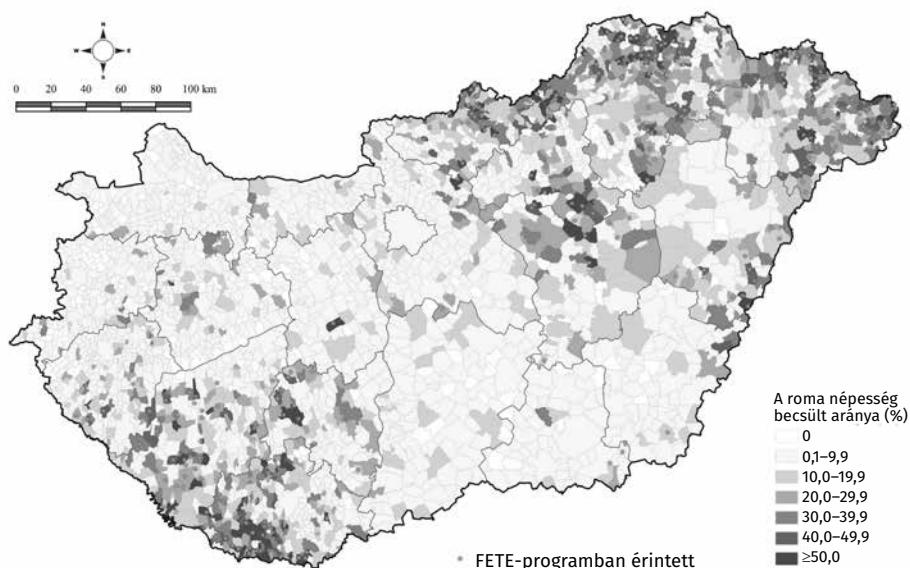
A HAZAI ROMA NÉPESSÉG ÉS TERÜLETI VISZONYAI

A magyarországi roma népesség lélekszámára vonatkozóan a különböző adatforrások alapján egyaránt megállapítható a jelentős növekedési tendencia (Kocsis–Kovács, 1991; Kertesi–Kézdi, 1998; Kemény et al., 2004; Cserti Csapó, 2008; Péntes, 2016; Hablicsek et al., 2019; Bagdi, 2020), területi elhelyezkedését illetően pedig az északkelet- és délnyugat-magyarországi koncentrálódás (Pásztor–Péntes, 2018; Kocsis–Tátrai, 2021). A roma népesség lélekszámának növekedési ütemét meghaladó létszámarány-változás is ezeket a területeket érinti elsősorban (Péntes et al., 2018).

A roma népesség létszáma a 2011-es népszámlálás önbevallási adatai alapján 315 ezer főre tehető (Tátrai, 2014). A szociológiai felméréseken alapuló demográfiai becslések 658 ezer főben adtak előrejelzést (Hablicsek, 2007), a TÁRKI Háztartás Monitor alapján 650 ezer fős létszám valószínűsíthető (Bernát, 2014), míg az önkormányzatok megkérdezésére támaszkodó becslések 876 ezer főben összesítették a cigánynak tekintett lakosság lélekszámát hasonló időszakra (Péntes–Pásztor, 2014). Véleményünk szerint a Debreceni Egyetem gyűjtésén alapuló utóbbi adatbázis, bár számos korlátja van – például több szempontból is felülbecsültnek tekinthető –, alkalmas keretet kínál jelen összehasonlító vizsgálathoz.

A térképen (1. ábra) szemléltetett roma népességarány kategóriái alapján 512 településen nem élt roma lakos az önkormányzatok önbevallása alapján, míg a 10%-nál kevesebb cigány lakosú települések köre a legnépesebb települések többségét lefedve alkotja a legnagyobb csoportot (1430 településsel). 458 településen 10–20%, 302 településen 20–30%, 223 településen 30–40%, 97 településen pedig 40–50% a roma népességarány. 133 településen elérte vagy meghaladta az 50%-ot a cigányság aránya.

1. ábra: A roma népesség becsült aránya a Debreceni Egyetem felmérése (2010–2013) alapján és a „Felzárkózó települések” programban érintett települések elhelyezkedése

Forrás: Péntes–Pásztor, 2014 és az 1057/2021. (II. 19.) Korm. határozat

A roma lakosság által legnagyobb arányban lakott térségek kivétel nélkül a leghátrányosabb helyzetű járások közé tartoznak, ahol a társadalmi és gazdasági (valamint infrastrukturális és sokszor környezeti) problémák is halmozottan jelennek meg (Papp et al., 2017). A legelmaradottabb települések szűkített csoportjának egyik legfontosabb meghatározó tényezője a roma lakosság kimagasló – becsült adatok alapján többségi – részaránya (Péntes–Demeter, 2021; Péntes, 2022). Mindezek feltételezik a nagyobb roma lakosságarányú települések hátrányos jellemzőit lakhatási szempontból, ugyanakkor fontos hangsúlyoznunk, hogy a településekre összesített adatok sok esetben elfedik a lokálisan lényegesen koncentráltabban megjelenő problémákat. Azonban a településen belüli vizsgálatokra jelen tanulmány részeként csak utalni tudunk, összehasonlító elemzésünkben a települési részletességű adatokra tudunk támaszkodni.

A ROMA LAKOSSÁG TELEPÜLÉSEN BELÜLI TÉRBELI ELKÜLÖNÜLÉSE ÉS LAKHATÁSI KÖRÜLMÉNYEI

A roma lakosság az elmúlt évszázadokban gyakran élt a települések központi belterületén kívül teletszerűen elkülönülve (az 1893-as cigányösszeírás szerint a települések 44%-ában teljesen elkülönülten éltek a cigányok) (Herrmann, 1895). A községekben élő cigányság több mint kétharmada telepeken lakott az 1971-es felmérés szerint (Kemény, 1976).

Az 1970-es években a telepek részben spontán módon keletkezett hagyományos, részben mesterségesen létrehozott új településrészek voltak. A magyar anyanyelvűek telepei általában a települések szélén helyezkedtek el, a cigány és a román anyanyelvűek telepei többnyire (nem mindig) a településtől távol, sokszor négy-öt kilométer távolságban. Eredetileg a romungro (magyar nyelvű) cigány telepek is távol feküdtek a községek-től, a terjeszkedő falu azonban fokozatosan elérte, sőt sok helyen körülvette a telepet (Kemény et al., 2004).

Ebben a helyzetben indult meg komoly változás az 1960-as évektől, amikor a korábban teleszzerűen, kifejezetten rossz lakhatási körülmények között élő cigány családokat üresen álló ingatlanok vásárlására, illetve az úgynevezett CS- (csökkent értékű és komfortfokozatú) lakásokba költözésre ösztönözték központi döntések útján. A folyamat a tanácsi rendszer döntési mechanizmusain keresztül a cigányság – az 1971-es OTK minősítése szerinti – szerepkör nélküli falvakba való koncentrálódásához vezetett (Ladányi, 2012), valamint több alkalommal is a szegregált cigánytelepek újratermelését eredményezte (Váradi–Virág, 2015), amelyekből a 2010-es évek elején több mint ezer-hatszázat tartottak nyilván (Bernát, 2014). A CS-lakás program közel huszonöt éves fennállása alatt jelentős eredményeket produkált, azonban a kimutatások mögött meghúzódó valóság jóval kedvezőtlenebb képet mutatott, Kemény Istvánék is rávilágítottak a kényszertelepítések hiábavalóságára, közösségromboló hatására, valamint a különböző devianciák felerősödésére (Hajnáczy, 2018).

A nem roma lakosság elköltözésével kibontakozó népességcsere pedig – különösen néhány aprófalvas térségben – települési szintű szegregálódást indított meg (Ladányi–Szelényi, 2004), és az így kialakuló etnikai gettók más minőséget teremtenek a cigányság életében, mivel ezután már nemcsak a falun belül élnek elszigetelten, hanem maga a település válik elszigeteltté (Virág, 2006). Északkelet-Magyarországon ugyanakkor arra is több példát lehet találni, amikor az árvizek okozták egy-egy település cigányságának kényszerű és tömeges átköltözését – például Uszka esetében az 1970-es (Sértő–Radics – Strong, 2004), Jánd esetében a 2001-es árvíz következtében (Dövényi, 2005). A településeken belül térben elkülönülő cigányság jellemzően jobban kitett a természeti veszélyeknek (gyakran ár- és belvízveszélynek), de akár civilizációs eredetű ártalmaknak is (például a környezetszennyezésnek), ami komoly dilemmákat jelent a környezeti igazságosság szempontjából (Nagy, 2021). A kedvezőtlen lakhatási körülmények és az ártalmaknak való nagyobb mértékű kitettség az érintett népesség egészségi állapotára is kihat, ami a depriváción keresztül (Koós, 2015) növekvő morbiditási és mortalitási kockázatot jelent (Ádány et al., 2018).

Az ingatlanpiac markáns különbségei élesedő szakadékokat képeznek a lecsúszó területek és a fejlettebb térségek között (Pósfai–Nagy, 2017), ami egyre nehezebbé teszi az ilyen térségekből való elköltözést, az onnan való felemelkedés lehetőségét (Ladányi–Virág, 2009).

A roma lakosság életkörülményei jellemzően rosszabbak, mint a nem cigány lakosság átlagos viszonyai (Cserti Csapó, 2018). Ennek összetevőiről átfogóbb képet nyújtanak

a nagymintás szociológiai felmérések (Kemény et al., 2004), illetve a települési esettanulmányok is (Fónai–Vítál, 2008; Süli-Zakar et al., 2013). Ugyanerre irányítják a figyelmet az egzakt népszámlálási adatokon alapuló szegregátumlehatárolások az integrált városfejlesztési, illetve településfejlesztési stratégiák részeként. Egyértelműnek tűnik az összefüggés: a legrosszabb életkörülmények és lakhatási viszonyok ott jellemzőek, ahol a cigányság éles területi szegregációja figyelhető meg (Váradi–Virág, 2014; Péntes, 2016; Pásztor–Péntes, 2018). Ezek a jellemvonások a települési adatok alapján is megjelennek, ugyanakkor – ahogy utaltunk rá – lényegesen kevésbé élesen jelentkeznek, mint a kifejezetten hátrányos helyzetű szegregátumokban. Az 1960-as és 1970-es évek telepei sok helyen még mindig lakottak (például az egykori vályogvető gödrök környéke), de olyat is találunk, hogy külterületek (például Vaja–Rákócztanya, Jászberény–Neszűr) váltak azóta teletszerűvé.

A TELEPÜLÉSEK LAKÁSÁLLOMÁNYÁNAK JELLEMZŐI A ROMA NÉPESSÉGARÁNYOK TÜKRÉBEN

A hazai települések lakásállományának értékelésénél jórészt a tanulmány írásának idején legfrissebben elérhető 2011-es népszámlálási adatokra tudunk hagyatkozni (1. táblázat). Országos összesítésben a lakások (és lakott üdülők) építésének csúcsidezőszaka az 1970-es évtizedben volt. Az adatok alapján egyértelműen látszik, hogy a legrégebben épült lakásállománnyal a nagyobb roma népességarányú települések rendelkeznek, ami a korlátozottabb anyagi lehetőségek mellett előregedett épületeket is jelent.

1. táblázat: A lakások és lakott üdülők építési időszak szerinti megoszlása a települések roma népességarányai alapján képzett csoportokon belül 2011-ben (%)

Roma népesség- arány (%)	Lakások, lakott üdülők építése ideje							
	1946 előtt	1946–1960	1961–1970	1971–1980	1981–1990	1991–2000	2001–2005	2006–2011
0	23,03	17,83	15,70	15,30	12,41	6,91	4,87	3,96
0,1–9,9	20,83	10,48	14,41	21,64	15,45	6,39	6,02	4,77
10,0–19,9	16,85	14,85	16,14	22,54	16,00	6,31	4,12	3,19
20,0–29,9	19,31	17,93	16,61	19,28	15,52	6,25	3,15	1,94
30,0–39,9	20,12	20,18	17,49	18,85	13,66	5,66	2,58	1,46
40,0–49,9	22,14	20,33	14,23	17,35	13,76	7,32	3,27	1,60
≥50,0	28,66	21,06	14,66	12,32	10,03	7,38	3,74	2,15
Országos átlag	20,32	12,09	14,88	21,28	15,34	6,38	5,45	4,26

Forrás: a KSH népszámlálási adatai

Az újonnan épített lakások az országos átlagtól jelentősen elmaradnak a magasabb roma népességarányú településeken – annak ellenére, hogy a fiatalosabb korstruktúrából fakadóan ezeken a helyeken lényegesen nagyobb igény lenne újabb otthonokra.

A helyzet a 2010-es években sem javult: míg országosan a lakásállomány mintegy 3,1%-a épült, addig a 20% feletti roma népességarányú településeken ez az 1%-ot sem érte el (a roma többségű településeken az arány 0,5% alatti).

A roma lakosságra jellemzőbb fiatalosabb korstruktúra és nagyobb létszámú háztartások következménye, hogy a szobaszámra vetített lakók száma magasabb (2. táblázat), ami a településcsoportokon belül határozottan mutatja ezt az összefüggést. A két népszámlálási időszak alapján az is látszik, hogy mindenhol csökkenő értékek figyelhetők meg, azonban a magasabb roma népességarányú településeken kisebb ennek mértéke.

2. táblázat: A száz szobára jutó lakók száma (fő) és a vízöblítéses vécével ellátott lakások és lakott üdülők aránya (%) a települések roma népességarányai alapján képzett csoportokon belül 2001-ben és 2011-ben

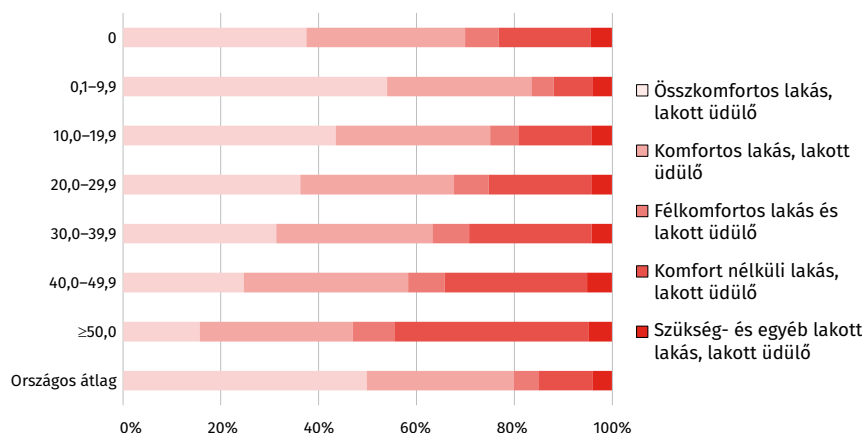
Roma népességarány (%)	Száz szobára jutó lakók		Vízöblítéses vécével ellátott lakás, lakott üdülő	
	2001-ben	2011-ben	2001-ben	2011-ben
0	93,36	77,12	74,71	88,29
0,1–9,9	94,57	79,93	88,63	94,98
10,0–19,9	99,85	85,50	79,89	90,12
20,0–29,9	104,32	91,48	72,41	85,38
30,0–39,9	106,47	93,82	67,79	82,29
40,0–49,9	110,20	100,22	62,83	78,34
≥50,0	121,02	112,36	51,09	70,28
Országos átlag	96,64	82,19	84,98	92,97

Forrás: a KSH népszámlálási adatai

A vízöblítéses vécével ellátott lakások aránya fontos mérőszám mind az egyéni higiénia és életminőség, mind a lakások infrastrukturális felszereltsége szempontjából. A roma többségű települések alig több mint felében volt vízöblítéses vécé a 2001-es népszámlálás idején. Ez az érték örvendetes módon dinamikusan emelkedett 2011-re, de így is több mint húsz százalékponttal elmaradt az országos átlagtól.

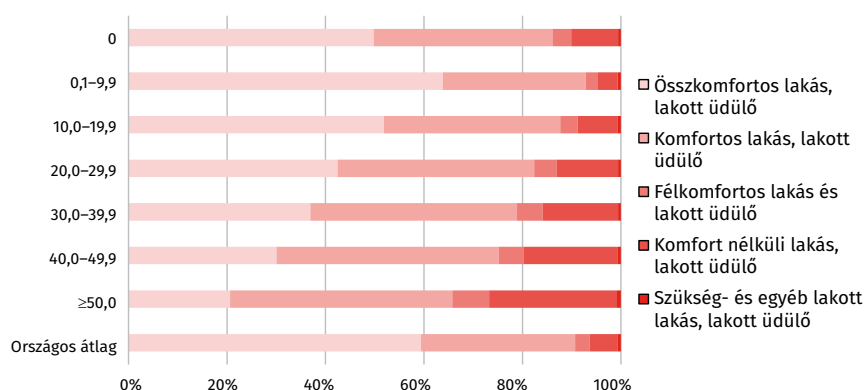
2001-ben a lakások komfortfokozat szerinti megoszlásában a 15%-ot sem érte el az összkomfortos lakások aránya a roma többségű településeken (2. ábra). Ez országosan már az 50%-ot közelítette. 2011-re az előbbi érték 20% fölé kúszott (3. ábra), de az elmaradottságot egyértelműen jelzi, hogy az országos érték több mint tíz százalékponttal 60% közelébe emelkedett. 2011-ben az említett településcsoportban komfort nélkülinek minősült a lakásállomány negyede, miközben az országos arányszám 6% alá zsugorodott.

2. ábra: A lakások és lakott üdülők komfortfokozat szerinti megoszlása a települések roma népességarányai alapján képzett csoportokon belül 2001-ben (%)

Forrás: a KSH népszámlálási adatai

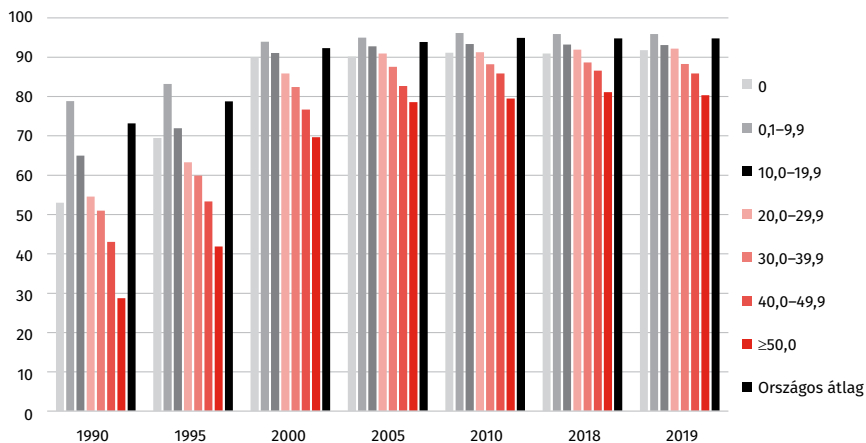
3. ábra: A lakások és lakott üdülők komfortfokozat szerinti megoszlása a települések roma népességarányai alapján képzett csoportokon belül 2011-ben (%)

Forrás: a KSH népszámlálási adatai

A jellemzően kisebb méretű és részben idősebb lakosság által lakott településeket tartalmazó első településcsoport (ahol az önkormányzatok közlése alapján nem élt roma lakos a felmérés idején) némileg szerényebb értékétől eltekintve „orgonasípszerűen” csökken a különböző hálózatokba kapcsolt lakások aránya a roma népességarány növekedésével. Ugyanakkor nagyon fontos tendencia, hogy a közüzemi vízvezeték-hálózatok kiépülésének köszönhetően az 1990-es években jelentősen mérséklődtek a települési differenciák (4. ábra).

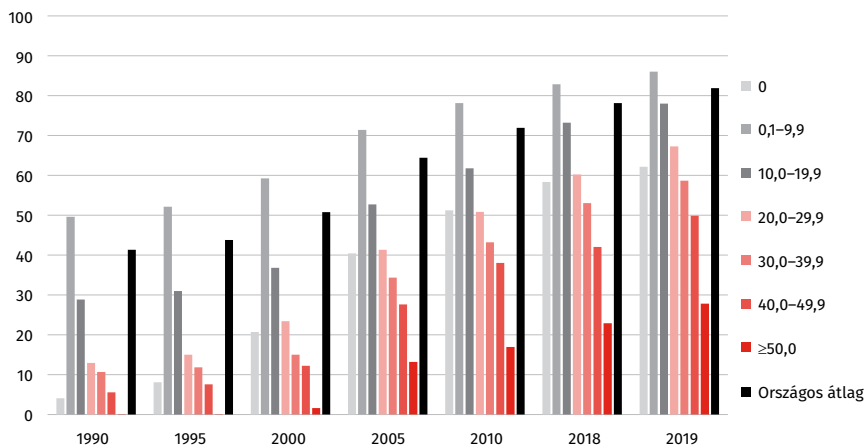
4. ábra: A közüzemi vízhálózatba kapcsolt lakások arányának alakulása a települések roma népességarányai alapján képzett csoportokon belül 1990 és 2019 között (%)

Forrás: a TeIR adatai

A közsatorna-hálózat kiépülése jelentős elmaradásban van a közüzemi vízhálózathoz képest, de mindegyik településcsoportban évről évre jellemzően növekszik a bekapcsolt lakások aránya. A roma lakosság által legnagyobb arányban lakott települések értékei több mint ötven százalékponttal el vannak maradva az országos átlagértéktől (5. ábra).

5. ábra: A közsatorna-hálózatba kapcsolt lakások arányának alakulása a települések roma népességarányai alapján képzett csoportokon belül 1990 és 2019 között (%)

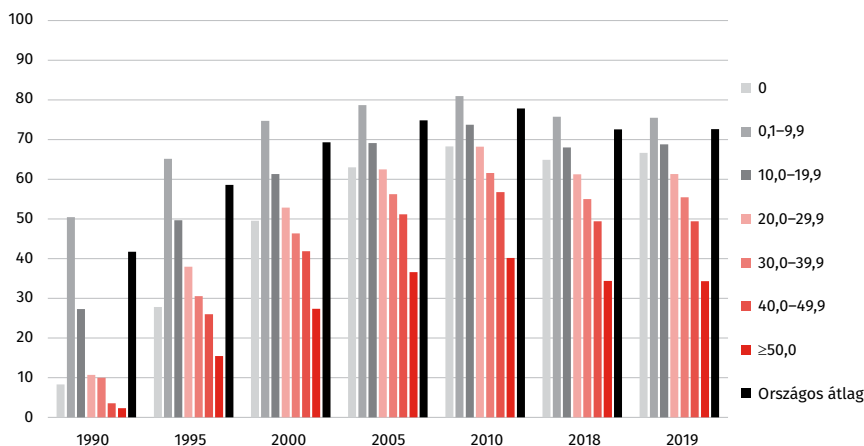

Forrás: a TeIR adatai

A villamosenergia-hálózatba kapcsolt lakások aránya esetében kisebb különbségek mutatkoznak a településcsoportok között, ráadásul a hálózatok meghatározó része már az 1990-es évekre kiépült.

A vezetékes gázt fogyasztó háztartásokat tekintve azt látjuk, hogy a hálózatok kiépülése fokozatosan megtörtént, ám a folyamat már a 2000-es évek második felétől lefékeződött, sőt az utóbbi időszakban némi csökkenés is megfigyelhető a fogyasztók számában (6. ábra). Ebben alapvetően a gázárak növekedése játszott szerepet – a kormányzati árszabályozás ellenére is.

6. ábra: A vezetékes gázhálózatba kapcsolt lakások arányának alakulása a települések roma népességarányai alapján képzett csoportokon belül 1990 és 2019 között (%)

Forrás: a TelR adatai

Végül érdemes megemlíteni az internet-előfizetéseket, amelyek esetében 2013-tól érhetők el összehasonlítható adattáblák. A 2020-ban kezdődő koronavírus-járvány következtében elrendelt lezárások és az oktatási intézmények távoktatásra való átállása felértékelte az internethasználat fontosságát. Alapvetően az eddigiekhez hasonló összefüggés látszik a kapcsolattal rendelkező lakások arányában: a legmagasabb roma népességarányú települések értékei szinte a teljes időszak során mintegy harminc százalékponttal maradtak el a fokozatosan növekvő országos értéktől, amely 2020-ra 73%-ra emelkedett. A többi településcsoport lépcsőzetesen helyezkedett el ebben az intervallumban, igazodva a népességarányokhoz.

Minden szolgáltatás esetében elmondható, hogy a mélyszegénységben élő, deprivált népesség pénzügyi lehetőségei különösen korlátozottak ezek igénybeviteléhez. Rendkívül behatárolt a szóban forgó háztartások hozzáférése például az energetikai felújítá-

sokra vagy háztartási eszközök cseréjére irányuló támogatási forrásokhoz. A lakhatási helyzet érdemi javítása a foglalkoztatási viszonyok előmozdításával, valamint a települések, településrészek célzott fejlesztésével valósítható meg, komplex és integrált programok által.

ÖSSZEFOGLALÁS

Vizsgálatunk egyértelműen rámutatott a roma lakosság települési arányszámainak tükrében megjelenő jelentős különbségekre, amelyek meghatározzák a lakhatási viszonyokat és a lakások felszereltségét. A rendszerváltás óta tartó időszakban összességében jelentős felzárkózás mutatkozik ezen a téren, de még mindig jelentős egyenlőtlenségek figyelhetők meg. Különösen a többségében romák lakta települések helyzete tekinthető

A lakhatási helyzet érdemi javítása a foglalkoztatási viszonyok előmozdításával, valamint a települések, településrészek célzott fejlesztésével valósítható meg, komplex és integrált programok által.

kritikusnak – e megállapítás megerősíti az eddigi tapasztalatokat. Vizsgálatunk léptéke sajnos nem volt alkalmas arra, hogy a településen belüli viszonyokra is rávilágítson, az azonban egyértelmű, hogy a telepszerű körülmények között, valamint szegregátumban élő deprivált lakosság lakáskörülményei a feltárt települési értékeknél lényegesen rosszabbak.

A Magyar Máltai Szeretetszolgálat koordinálásával 2019-ben indult, a helyi sajátosságokhoz idomuló átfogó, Felzárkózó települések elnevezésű program hatásai még nem érzékelhetők – részben

a koronavírus-járvány okozta problémák miatt. Sikeres megvalósítása jelentősen javíthatna az igazán problémás települések és közösségek helyzetén. Egyértelműnek tekinthető, hogy a lakhatási körülmények fejlesztése és különösen a tartós fenntartásuk nem választható el a szociális és foglalkoztatási helyzet hathatós javítása nélkül. A lokális viszonyok feltárása és az arra adaptált célirányos beavatkozások mindezek fényében különösen fontos stratégiai célkitűzéseknek tekinthetők.

Végjegyzet

1 Tanulmányunkban a „roma” és „cigány” szavakat szinonimaként használjuk, kikerülve az ezzel kapcsolatos szakmai diskurzust.

Ábrajegyzék

1. ábra: A roma népesség becsült aránya a Debreceni Egyetem felmérése (2010–2013) alapján és a „Felzárkózó települések” programban érintett települések elhelyezkedése. Forrás: Péntes–Pásztor, 2014 és az 1057/2021. (II. 19.) Korm. határozat.
2. ábra: A lakások és lakott üdülők komfortfokozat szerinti megoszlása a települések roma népességarányai alapján képzett csoportokon belül 2001-ben (%). Forrás: a KSH népszámlálási adatai.
3. ábra: A lakások és lakott üdülők komfortfokozat szerinti megoszlása a települések roma népességarányai alapján képzett csoportokon belül 2011-ben (%). Forrás: a KSH népszámlálási adatai.
4. ábra: A közüzemi vízhálózatba kapcsolt lakások arányának alakulása a települések roma népességarányai alapján képzett csoportokon belül 1990 és 2019 között (%). Forrás: a TeIR adatai.
5. ábra: A közcsatorna-hálózatba kapcsolt lakások arányának alakulása a települések roma népességarányai alapján képzett csoportokon belül 1990 és 2019 között (%). Forrás: a TeIR adatai.
6. ábra: A vezetékes gázhálózatba kapcsolt lakások arányának alakulása a települések roma népességarányai alapján képzett csoportokon belül 1990 és 2019 között (%). Forrás: a TeIR adatai.
1. táblázat: A lakások és lakott üdülők építési időszak szerinti megoszlása a települések roma népességarányai alapján képzett csoportokon belül 2011-ben (%). Forrás: a KSH népszámlálási adatai.
2. táblázat: A száz szobára jutó lakók száma (fő) és a vízöblítéses vécével ellátott lakások és lakott üdülők aránya (%) a települések roma népességarányai alapján képzett csoportokon belül 2001-ben és 2011-ben. Forrás: a KSH népszámlálási adatai.

Felhasznált irodalom

1057/2021. (II. 19.) Korm. határozat a Magyarország egyes területei közötti gazdasági egyenlőtlenség csökkentése érdekében szükséges fejlesztési program, továbbá a „Felzárkózó települések” hosszú távú programjának kiterjesztéséről

- ÁDÁNY RÓZA – JUHÁSZ ATTILA – NAGY CSILLA (2018): A rosszindulatú daganatos betegségek morbiditási és mortalitási kockázatának eloszlása hazánkban a deprivációval összefüggésben, *Magyar Belorvosi Archívum*, 71. évfolyam, 2018/5., 244–256.
- BAGDI RÓBERT (2020): Ethnic minorities and their language in Hungarian county seats – the census of 2011, in BERGHAEUER SÁNDOR ET AL. (szerk.): *Társadalomföldrajzi folyamatok Kelet-Közép-Európában: problémák, tendenciák, irányzatok – Nemzetközi földrajzi konferencia*, Ungvár, RIK-U, 55–63.
- BERNÁT ANIKÓ (2014): Leszakadóban: a romák társadalmi helyzete a mai Magyarországon, in KOLOSI TAMÁS – TÓTH ISTVÁN GYÖRGY (szerk.): *Társadalmi riport*, Budapest, TÁRKI, 246–267.
- CSERTI CSAPÓ TAMÁS (2008): Területi-szociológiai jellemzés a magyarországi cigány népesség körében, in FORRAY R. KATALIN (szerk.): *A magyarországi cigány/roma közösségek*, Pécs, PTE BTK Neveléstudományi Intézet Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, 75–109.
- CSERTI CSAPÓ TAMÁS (2018): Elillant évtized III. A cigány, roma csoportok társadalmi integrációjának alakulása a lakhatási körülmények terén a kelet-közép-európai régió országaiiban a Roma Integráció Évtizede eredményeinek tükrében, *Romológia*, 6. évfolyam, 2018/1., 110–134.
- DÖVÉNYI ZOLTÁN (2005): Az árvizek település- és településhálózat-formáló hatása a Felső-Tisza-vidéken, *Földrajzi Közlemények*, 54. évfolyam, 2005/1–2., 85–109.
- FÓNAI MIHÁLY – VITÁL ATTILA (2008): A tiszavasvári magyarcigány és oláhigány lakosság szociális helyzete és egészségi állapota, *A Falu*, 23. évfolyam, 2008/4., 63–82.
- HABLICSEK LÁSZLÓ (2007): Kísérleti számítások a roma lakosság területi jellemzőinek alakulására és 2021-ig történő előrebecslésére, *Demográfia*, 50. évfolyam, 2007/1., 7–54.
- HABLICSEK LÁSZLÓ – HABLICSEKNÉ RICHTER MÁRIA – LÁNGI TAMÁS (2019): A magyarországi romák népességszámának prognózisa regionális szinten 2061-ig, *Competitio*, 18. évfolyam, 2019/1–2., 39–74.
- HAJNÁCKZY TAMÁS (2018): CS-lakás program, *Romológia*, 6. évfolyam, 2018/1., 52–54.
- HERRMANN ANTAL (szerk.) (1895): A Magyarországon 1893. január 31-én végrehajtott cigányösszeírás eredményei, *Magyar Statisztikai Közlemények*, Budapest, Athenaeum R. Társulat Könyvnyomda.
- KEMÉNY ISTVÁN (szerk.) (1976): *Beszámoló a magyarországi cigányok helyzetével foglalkozó, 1971-ben végzett kutatásról*, Budapest, MTA.
- KEMÉNY ISTVÁN – JANKY BÉLA – LENGYEL GABRIELLA (szerk.) (2004): *A magyarországi cigányság 1971–2003*, Budapest, Gondolat – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
- KERTESI GÁBOR – KÉZDI GÁBOR (1998): *A cigány népesség Magyarországon*, Budapest, Socio-typo.
- KOCSIS KÁROLY – KOVÁCS ZOLTÁN (1991): A magyarországi cigánynépesség társadalomföldrajza, in UTASI ÁGNES – MÉSZÁROS ÁGNES (szerk.): *Cigánylét*, Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete, 78–105.

- KOCSIS KÁROLY – TÁTRAI PATRIK (2021): A népesség összetétele – Etnikum, nyelv, in KOCSIS KÁROLY (szerk.): *Magyarország Nemzeti Atlasz – Társadalom*, Budapest, Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Intézet, 78–83.
- KOÓS BÁLINT (2015): A szegénység és depriváció a magyar településállományban az ezredfordulót követően – avagy kísérlet a települési deprivációs index létrehozására, *Tér és Társadalom*, 29. évfolyam, 2015/1., 53–68.
- KSH népszámlálás: <https://www.ksh.hu/nepszamlalas/> (letöltve: 2022. 02. 10.).
- L. RITÓK NÓRA – VERES TAMÁS – LISZTES FERENC – HÉDERNÉ BERTA EDINA (2019): *Esélyteremtés, az Igazgyöngy Alapítvány munkája esettanulmányokon keresztül*, elektronikus tankönyv, SZTE ETSZK, <http://eta.bibl.u-szeged.hu/3154/1/eselyteremtes.pdf> (letöltve: 2022. 05. 25.).
- LADÁNYI JÁNOS (2012): *Leselejteztettek: a kirekesztett népesség társadalom- és térszerkezeti elhelyezkedésének átalakulása Magyarországon a piacgazdasági átmenet időszakában*, Budapest, L'Harmattan.
- LADÁNYI JÁNOS – SZELÉNYI IVÁN (2004): *A kirekesztettség változó formái – Közép- és délkelet-európai romák történeti és összehasonlító szociológiai vizsgálata*, Budapest, Napvilág.
- LADÁNYI JÁNOS – VIRÁG TÜNDE (2009): A szociális és etnikai alapú lakóhelyi szegregáció változó formái Magyarországon a piacgazdasági átmenet időszakában, *Kritika*, 38. évfolyam, 2009/7–8., 2–7.
- NAGY GYULA (2021): Environmental justice and its geographical aspects in Hungary, *Tér és Társadalom*, 35. évfolyam, 2021/4., 76–103.
- PAPP SÁNDOR – NAGY GYULA – BOROS LAJOS (2017): A kedvezményezett települések objektív életminőség alapján történő lehatárolási lehetőségei, *Területi Statisztika*, 57. évfolyam, 2017/6., 639–664.
- PÁSZTOR ISTVÁN ZOLTÁN – PÉNZES JÁNOS (2018): A cigányság lélekszáma és helyzete egy északkelet-magyarországi felmérés tükrében, *Földrajzi Közlemények*, 142. évfolyam, 2018/2., 154–169.
- PÉNZES JÁNOS (2016): A cigányság területi-települési viszonyai Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben, in SZILÁGYI FERENC – PÉNZES JÁNOS (szerk.): *Roma népesség Magyarország északkeleti határtérségében*, Nagyvárad, Partium, 9–47.
- PÉNZES JÁNOS (2022): A hazai periférikus települések csoportosítása társadalmi-gazdasági jellemzőik alapján, *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek*, 19. évfolyam, 2022/1., 20–32.
- PÉNZES JÁNOS – DEMETER GÁBOR (2021): Peripheral areas and their distinctive characteristics: The case of Hungary, *Moravian Geographical Reports*, 29. évfolyam, 2021/3., 217–230.
- PÉNZES JÁNOS – PÁSZTOR ISTVÁN ZOLTÁN (2014): Romák Magyarországon, *A földgömb*, 32. évfolyam, 2014/11., 17–18.

- PÉNZES JÁNOS – TÁTRAI PATRIK – PÁSZTOR ISTVÁN ZOLTÁN (2018): A roma népesség területi megoszlásának változása Magyarországon az elmúlt évtizedekben, *Területi Statisztika*, 58. évfolyam, 2018/1., 3–26.
- PÓSFAL ZSUZSANNA – NAGY GÁBOR (2017): Crisis and the reproduction of core-periphery relations on the Hungarian Housing Market, *European Spatial Research and Policy*, 24. évfolyam, 2017/2., 17–38.
- SÉRTŐ-RADICS ISTVÁN – STRONG, JOHN (2004): *Empowerment and Ethnic Relations – A Comparative Study of Hungarian Roma and African-Americans in Selected Rural Communities*, <http://www.magyartelepulesek.hu/uszka/file/last%20version62.pdf> (letöltve: 2022. 04. 23.).
- SÜLI-ZAKAR ISTVÁN – PÁLÓCZI ÁGNES – SZABÓ DÁVID (2013): Társadalomföldrajzi vizsgálatok Északkelet-Magyarország cigány lakossága körében, in KOZMA GÁBOR (szerk.): *Emberközpontú társadalomföldrajz*, Debrecen, Didakt Kft., 41–55.
- SZILÁGYI FERENC – PÉNZES JÁNOS (szerk.) (2016): *Roma népesség Magyarország északkeleti határtérségében*, Nagyvárad, Partium.
- TÁTRAI PATRIK (2014): Etnikai folyamatok Magyarországon az ezredforduló után, *Területi Statisztika*, 54. évfolyam, 2014/5., 506–523.
- TEIR: <https://www.teir.hu/> (letöltve: 2022. 02. 11.).
- VÁRADI MONIKA – VIRÁG TÜNDE (2014): Faces and causes of roma marginalization – Experiences from Hungary, in SZALAI JÚLIA – ZENTAI VIOLETTA (szerk.): *Faces and Causes of Roma Marginalization in Local Contexts – Hungary, Romania, Serbia*, Budapest, Central European University, 35–66.
- VÁRADI MONIKA MÁRIA – VIRÁG TÜNDE (2015): A térbeli kirekesztés változó mintái vidéki terekben, *Szociológiai Szemle*, 25. évfolyam, 2015/1., 89–113.
- VIRÁG TÜNDE (2006): A gettósodó térség, *Szociológiai Szemle*, 16. évfolyam, 2006/1., 60–76.

The living conditions of the Hungarian Roma population in the light of their population ratios

ABSTRACT

The living conditions of the Hungarian Roma population is regarded as unfavourable than the national average. The different forms of territorial segregation of the Roma population causes expressively backward situation mostly in the case of settlements with significant ratio of Roma population. The conditions of the dwellings and their access to infrastructural networks are investigated on the basis of settlement clusters according to the estimated ratio of Roma population.

KEYWORDS: dwellings, infrastructure, living conditions, Roma population, spatial disparities

PÉNZES JÁNOS | Geográfus, angol-földrajz szakfordító, kutatásai a demográfiai folyamatokra, területi egyenlőtlenségekre, az elmaradott térségek vizsgálatára irányulnak.

PÁSZTOR ISTVÁN ZOLTÁN | Történelem-földrajz szakos tanár, közigazgatási szakmenedzser, kutatásai a hazai cigányságra, a roma nemzetiségi önkormányzatok vizsgálatára koncentrálnak.

SZIKSZAI ERZSÉBET | Református lelkész, a Szatmári Református Egyházmegye fejlesztési tanácsosa és missziós lelkésze, terület- és településfejlesztő geográfus mesterszakos hallgató.